
Projev rektora UK prof. Ivana Wilhelma

Projev rektora UK prof. Ivana Wilhelma

Projev rektora UK prof. Ivana Wilhelma

18. listopadu 2002

Vážené slavnostní shromáždění,
vzácní hosté, dámy a pánové,

Již tradičně se v tomto ročním čase scházíme zde ve Velké aule Karolina, abychom si při příležitosti státního svátku ČR, připomněli výročí 17. listopadu 1939 a 1989. Připomínáme si oběti a utrpení studentů v odboji proti fašismu a jejich statečný boj za osvobození vlasti na válečných polích. Studentská a akademická obec vzpomíná v tyto dny, jak se v létě 1939 utvořil mohutný opoziční ideový proud, který německé nacisty svým rozsahem přímo šokoval. Rozsáhlá zatýkáni spojovali nacisté s vyvoláváním atmosféry strachu a hrozbou kolektivních represálií. Přesto se situace v českých zemích radikalizovala natolik, že ve výroční den potupného mnichovského diktátu 30. září protestní bojkot veřejné dopravy byl tak silný, že tramvaje v Praze a v Brně jezdily poloprázdné až na pár Němců, kteří měli za úkol jezdit v nich sem a tam. Události vzdoru proti německé okupaci v roce 1939 vrcholily mohutnými demonstracemi ve výroční den vzniku samostatné Československé republiky, v den bývalého státního svátku 28. října. "Pryč s Hitlerem!, Chceme svobodu!, Ať žije Beneš!, Ať žije Československo!", znělo v tento den Prahou, provázeno ještě zpěvem národní hymny i se slovenskou částí Nad Tatrou sa blýska..., a tolikrát ten den zpívanou všeslovenskou písní Hej Slované. Německá okupační branná moc proti demonstrujícím použila střelných zbraní, a brutálním zásahem demonstraci potlačila. Klid ve městě však nastal až kolem 23. hodiny.

Mladý pekařský dělník Václav Sedláček byl toho dne zastřelen a na místě skončil; osm osob bylo těžce zraněno. Jeden z nich, student lékařské fakulty Karlovy univerzity Jan Opletal, byl s těžkým střelným zraněním břicha převezen na chirurgickou kliniku prof. MUDr. Arnolda Jiráka, kde následkem břišní infekce 11. listopadu zemřel. Dne 15. listopadu, po církevním obřadu v kapli Ústavu pro soudní lékařství se s Janem Opletalem prozatím v tichosti rozloučili kolegové z Hlávkovy koleje spolu s ostatními studenty a představiteli akademické obce v areálu ústavů lékařské fakulty na Albertově. Klid před bouří přerušila až hymna svobodného Československa, jež zazněla při kladení rakve do pohřebního vozu. Snad i vyprovokované akce daly podnět k novým studentským manifestacím ve středu Prahy za národní svobodu a samostatnost. Na protiokupační manifestaci českých vysokoškoláků po pohřbu Jana Opletala 15. listopadu reagovalo okamžitě druhý den německé vedení v Berlíně, a na přímý Hitlerův pokyn došlo k "Sonderaktion Prag vom 17. November 1939", znamenající přepadení vysokoškolských kolejí, uzavření českých vysokých škol, okamžitou popravu devíti studentských funkcionářů a odvezení 1200 studentů do koncentračních táborů na území Německa. Akce 17. listopad byly součástí masového teroru německých okupačních sil namířeného především proti české inteligenci a vysokému školství.

Tyto události vedly dřívější studenty, později vojáky československé armády v Anglii, kam se dostali po strastiplné cestě z roztroušených bojišť zhroutené Francie, k rozhodnutí obnovit v exilu Ústřední svaz československého studentstva. To se jim podařilo a ve výroční den nacistické zlovolné akce namířené proti českému studentstvu a inteligenci jako takové, 17. listopadu 1940 ve výroční den, kdy nacisté nejen uzavřeli české vysoké školy, ale navíc rozpustili studentské organizace a Ústřední svaz československého studentstva, obnovili na svobodné půdě Velké Británie vrcholnou československou studentskou organizaci. Zpráva o obnovení ústředního svazu a jeho prohlášení k 17. listopadu u příležitosti prvního výročí uzavření českých vysokých škol byly zaslány spojeneckým studentským organizacím na prvním místě National Union of Students of England and Wales, dále pak z médií především rozhlasové stanici BBC.

Již při obnovení Ústředního svazu československého studentstva v roce 1940 měli členové výboru na mysli příští výročí 17. listopadu, jež hodlali organizovat na mezinárodní bázi. A jak víte, jednání se studentskými svazy jednotlivých zemí byla úspěšná a především britští kolegové byli myslence Mezinárodního dne studentstva nakloněni od samého začátku. Právě před rokem, kdy jsme vzpomínali 60. výročí prohlášení 17. listopadu Mezinárodním dnem studentstva, jsme měli tu čest přivítat mezi námi v Karolinu místopředsdkyni válečného National Union of Students of England and Wales baronku Lenu Jeger, ing. Lubora Zinka, jenž text prohlášení 17. listopadu mezinárodním dnem studentstva z valné míry koncipoval a 16. listopadu 1941 jej v londýnské Caxton Hall I přednesl. Spolu s nimi byli přítomni ve Velké aule žijící členové výboru exilového Ústředního svazu československého studentstva MUDr. Karel Macháček, prof. Václav Straka,

syn Dr. ing. Václava Palečka Petr a syn JUDr. Pavla Kavana Jan, aby převzali pamětní medaile Univerzity Karlovy, jako projev uznání a díky členům výboru Ústředního svazu čs. studentstva. Univerzitní medaile byla slavnostně udělena také předsedovi organizačního odboru Ústředního svazu čs. studentstva JUDr. Leopoldu Rozbořilovi, který se však ze zdravotních důvodů z USA omluvil.

Loňského roku, u příležitosti 60. výročí MDS vydala Univerzita Karlova knihu slovenského spisovatele a historika Jozefa Leikerta Černý pátek sedmnáctého listopadu. Je "věnována památce studentů, kteří se z koncentračních táborů nevrátili nebo na následky brutálního žalařování zemřeli, a hrdinným studentským bojovníkům, kteří za osvobození porobeného Československa neváhali na válečných bojištích položit mladé nadějně životy". Když jsem byl požádán o předmluvu k tomuto poutavému pojednání o studentské solidaritě a spolupráci v boji proti fašistické zvlí, uvědomil jsem si, s jakým porozuměním sledovali marný zápas naší země v těžkých dobách Mnichova demokraticky smýšlející lidé v mnoha zemích světa. Univerzita Karlova se proti mnichovskému diktátu velmocí postavila. Výsledkem tohoto protestu bylo na jedné straně násilné uzavření českých vysokých škol, na straně druhé však tím univerzita získala sympatie nejen doma, ale i v cizině. Příkladem těchto sympatií a současně i příkladem solidarity a morální podpory byla pro mne pozdravná adresa Oxfordské univerzity adresovaná Univerzitě Karlově, kterou v říjnu 1938 podepsala celá řada jejích předních osobností. Úplný text tohoto prohlášení je v brožurce, kterou jste dnes obdrželi při příchodu do Velké auly. Mistři a profesori Oxfordské university se v něm kromě jiného hlásí k spolupatřičnosti s akademickými občany Univerzity Karlovy. Oceňují nejen postoje university, ale i českého lidu a stanoviska našich státních představitelů. To vše s obzvláštním pochopením a spolucitěním v dobách pro náš národ opravdu nejtěžších. V tomto prohlášení se rovněž uvádí, že vydání českých území a rozdělení státu je výsledkem mocenského působení politiků a nikoli silou argumentů. To vše pro akademické prostředí tak cizí. Je zřejmé, že nezištný postoj kolegiality a solidarity měl pro akademickou obec Univerzity Karlovy, ale i pro celý národ obrovský význam v morální podpoře v době mezinárodního osamění. Snad proto se zdá logické, že University of Oxford se později ujala i role patrona nad zavřenými českými vysokými školami a její akademičtí představitelé promovali bývalé studenty UK, později také jiných českých vysokých škol, absolventy anglických univerzit v Londýně, Bristolu, Birminghamu, Sheffieldu, Manchesteru, Newcastleu a Edinburghu. Promoční akt probíhal podle zvyklostí univerzit, na kterých v Československu promovani studovali a vydávali jim diplomy *Supremae potestatis reipublicae Bohemoslavicae*.

Poslední promoce u nás se konala na lékařské fakultě 10. listopadu 1939. Při první oxfordské promoci za účasti prezidenta Edvarda Beneše 27. února 1943 přijal promotor pan James Andrew Gunn promoční slib od 17 doktorandů z Karlovy univerzity v Praze, 6 doktorandů Masarykovy univerzity v Brně a 1 doktoranda Komenského univerzity v Bratislavě. Druhá promoce 18 doktorandů se konala 24. července 1943 na univerzitě v Oxfordu, rovněž ve Sheldonian Theatre. Československou vládu zastupoval při tomto významném a slavnostním aktu ministr zahraničí Jan Masaryk. Jménem promovaných tenkrát promluvil místopředseda výboru ÚČS Karel Macháček, posluchač lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Je mi potěšením přivítat jej i jeho kolegy z oxfordského Sheldonian Theatre mezi námi v staroslavném Karolinu. Poslední promoce se uskutečnila 22. července 1944 a všichni 3 promovani byli původem z Karlovy univerzity.

Dámy a pánové,

dovolte, abych se u tohoto momentu na okamžik zastavil. Chci zdůraznit, že celý postup předání universitních diplomů a promoce českých studentů byl na Univerzitě Oxford nejprve schválen úpravou universitního statutu a vnitřních předpisů tak, aby měla oprávnění zmíněné kroky posléze konat. Každému akademickému občanovi je jasné, že tak, jako insignie university a fakult a řetězky akademických funkciónářů, jsou i scénáře akademických obřadů, mezi které především patří promoce absolventů, nezaměnitelnými charakteristickými znaky, na něž je každá universita právem hrdá, o které sama intenzivně pečuje a které jí nelze odejmout. Přistoupila-li oxfordská universita z vlastní vůle na roli patrona zavřených českých vysokých škol, byla-li ochotna vydávat diplomy jiné, v té době vlastně neexistující university a navíc činit tak podle scénáře této vysoké školy, pak nejen že se jedná o zcela ojedinělý případ v universitní historii, ale bezpochyby lze tento vztah pochopit jako zcela mimořádnou a zásadní pomoc studentům českých vysokých škol. Universita Oxford mohla sotva udělat pro Univerzitu Karlovu a její studenty více. Jsem proto velmi rád, že Universita Oxford přijala naše pozvání k dnešnímu slavnostnímu shromáždění, takže mohu nyní přivítat delegaci jejich nejvyšších představitelů, kterou vede její Pro-Vice-Chancellor a Principal of Somerville College Dame Fiona Caldicott a kterou doprovází pan David Holmes a dr. Kenneth Fleming. Stejně srdečně vítám i manželky těchto představitelů. Dnešní vzpomínka na uzavření českých vysokých škol spojené s tvrdým atakem proti českému studentstvu a inteligenci je mi příležitostí, abych jménem naší univerzity a českých vysokých škol vůbec vyslovil uznání za projev příkladné solidarity, jež prokázala oxfordská universita v zastoupení britských vysokých škol a abych jejím představitelům upřímně poděkoval.

Státní svátek 17. listopad je však svátkem dvojjedným, svátkem, se kterým jsou spojovány i události roku 1989. Toho dne se opět sešli především studenti na Albertově, aby vzpomněli 50. výročí události 17. listopadu. Opět zněla Prahou státní hymna, opět se valil mohutný tok manifestantů do centra města. Opět došlo ke střetu s policií, tentokrát na Národní třídě. Poté dostaly události dramatický spád. Zhodnocení jednotlivých epizod a vytvoření uceleného obrazu vývoje podzimu 1989 a následujících let si jistě vyžádá hromadu práce historiků a také patřičný časový odstup. Výsledkem těchto událostí byl však nezpochybnitelně pád totalitního režimu a nástup na zcela zásadně rozdílnou cestu dalšího vývoje. Chci věřit, že cesta demokratického uspořádání poměrů v naší zemi je cestou nezpochybnitelnou. Již při loňském shromáždění zde ve Velké aule jsem zdůrazňoval, že za posledních 12 let bylo mnohé v naší zemi na této cestě vykonáno. Myslím,

že přehlížení dosavadních výsledků by byl přílišný luxus, který si ztěžít můžeme dovolit. Měli bychom mít odvahu více si vážit toho, co jsme za uplynulých 12 let dokázali na cestě k demokracii zvládnout.

Jistěže je naše cesta plná omylů, které se později zdají být zbytečné. Domnívám se, že zbytečné nejsou, alespoň pro hlubší pochopení a poučení do budoucna jsou jistě důležité. Alespoň pokud je dokážeme pochopit a vyvodit z nich pro sebe ono poučení. Jsou totiž pro každého z nás také připomenutím naší vlastní odpovědnosti, která má být v rovnováze s našim svobodným rozhodováním. Nemůže tomu být ve svobodném světě jinak. Míra svobody je přímo spojena s mírou vlastní odpovědnosti vůči sobě, vůči svému bližšímu i vzdálenějšímu okolí.

Dámy a pánové,

17. listopad je státním svátkem spojujícím události mezi kterými uplynulo 50 let. Každé z těchto událostí probíhaly s jiným výsledkem. Každé z těchto událostí byly vsazeny do jiného rámce. Nelze tedy tato dvě data směšovat a nelze pro jedno zapomínat na druhé. Obě data však mají jedno společné a to je touha, odhodlání vyjít z nesvobody a zařadit se mezi svobodné demokracie Evropy a světa. Tento proces neprobíhá automaticky. Je třeba o tuto cestu denodě usilovat a pečovat. K tomu nás zavazuje odkaz 17. listopadů 1939 i 1989.

Děkuji Vám za pozornost, se kterou jste mě vyslechli.